Riitta Ukkonen,
Neuvotteleva virkamies
Maa- ja metsätalousministeriö
3.11.2025

HE 145/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan huoltovarmuus ja sen kehittäminen liittyvät ensi sijassa elintarvikehuollon turvaamiseen erityisesti ruuan alkutuotannon turvaamiseen ja elintarviketurvallisuuteen sekä vesihuollon turvaamiseen. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja toimintavarmuuden varmistaminen koskee sekä alkutuotannon että vesihuollon toimintaedellytyksiä ja edellyttää mm. vesivarojen hallinnan kehittämistä. Elintarvikehuollolla (alkutuotanto, elintarvike- ja panosteollisuus, ruokapalvelut sekä päivittäistavarakauppa ja jakelu), elintarvikevalvonnalla ja riittävällä kotimaisella maataloustuotannolla turvataan väestön ravinnon saatavuus, laatu ja turvallisuus. Vesihuollon tehtävänä on turvata puhtaan veden saatavuus ja jätevesien asianmukainen käsittely. Vesihuolto on välttämätöntä ihmisten elinolojen, terveydenhuollon ja elintarvikehuollon toimivuuden sekä teollisuuden toimintaedellytysten kannalta.

Maa- ja metsätalousministeriö pitää huoltovarmuuslainsäädännön uudistamista tarpeellisena ja osin välttämättömänä. Lain valmistelun myötä todettiin, että viranomaisaseman säätäminen Huoltovarmuuskeskukselle vaikuttaa perustuslain näkökulmasta perustellulta. Huoltovarmuuskeskus hoitaa viranomaisena julkisia hallintotehtäviä ja osa Huoltovarmuuskeskuksen tehtävistä sisältää julkisen vallan tai merkittävän julkisen vallan käyttöä. Perustuslain 119 §:n 2 momentin mukaan valtionhallinnon toimielinten yleisistä perusteista on säädettävä lailla, jos niiden tehtäviin kuuluu julkisen vallan käyttöä. Perustuslain 124 §:n mukaan merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan antaa vain viranomaiselle. Huoltovarmuuskeskuksen toimintaa selkeyttää ja sen juridista asemaa vahvistaa se, että keskuksen tehtävät on nyt kirjattu lakiin perustuslain vaatimalla tavalla.

Huoltovarmuuskeskuksen tehtävät koskettavat eri hallinnonaloja, joten on perusteltua uudistaa myös Huoltovarmuuskeskuksen ohjausta poikkihallinnolliseksi ohjausryhmäpohjaiseksi työksi. Ministeriö katsoo, että toimivaltaisten ministeriöiden mahdollisuus osallistua Huoltovarmuuskeskuksen tulosohjaukseen ja sen seurantaan aiempaa vahvemmin on tarpeellinen linjaus. Toimella varmistetaan eri hallinnonalojen osallistuminen huoltovarmuustoimien valmisteluun ja seurantaan sekä varmistetaan riittävä ja oikea-aikainen tiedonkulku eri hallinnonaloille.

Huoltovarmuuden rahoitus on keskeinen osa lainuudistusta. Maa- ja metsätalousministeriö pitää esitettyä yhdistelmämallia toimivana ratkaisuna. Oleellista on, että valtion talousarvion ulkopuolisen huoltovarmuusrahaston ja valtion talousarviosta rahoitettavat toimet on hallituksen lakiesityksessä selkeästi kuvattu.

Erityislainsäädännön nojalla maksettavien tiettyjen korvausten rahoituksen jatkaminen nähdään välttämättömänä ratkaisuna. Tässä ministeriö viittaa siemenlain perusteella maksettaviin peltokasvinjalostuskorvauksiin sekä kantasiemenen ylläpitoon.

Yhteistyö julkisen ja yksityisen sektorin kesken

Maa- ja metsäministeriö pitää tärkeänä, että laaja-alainen yhteistyö jatkuu ministeriöiden, sektoreiden, poolien ja toimikuntien sekä viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen kesken. Sektorien, poolien ja toimikuntien tehtävänä on valtioneuvoston asettamien huoltovarmuuden tavoitteiden sekä Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmän vuosittain asettamien painopisteiden mukaisesti edistää viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen välistä yhteistyötä huoltovarmuusasioissa sekä ylläpitää ja kehittää huoltovarmuutta, varautumista ja jatkuvuudenhallintaa oman toimialansa yritysten ja organisaatioiden verkostossa. Lain perusteluissa on todettu sektoreiden, poolien ja toimikuntien asema viraston rinnalla ja eikä niillä ole lain perusteella julkisia hallintotehtäviä, mikä selkeyttää niiden juridista asemaa huoltovarmuustoiminnassa.

Kysymys sektoreiden, poolien ja toimikuntien asemasta on merkityksellinen myös tarvittavien tiedonsaantioikeuksiin liittyvien säännösten kannalta, kuten salassa pidettävän tiedon saantioikeuden osalta.

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että lain lausuntoversiossa ollut tarkennus ”Sektoreissa, pooleissa ja toimikunnissa tulee olla vähintään yksi edustaja ministeriöstä tai sen hallinnonalalta, jonka hallinnonalaan kyseisen sektorin, poolin tai toimikunnan toiminta liittyy.” oli perusteltu, eikä ministeriö kannata tämän tarkennuksen poistoa.

Maa- ja metsätalousministeriö kannattaa, että Huoltovarmuuskeskuksen koordinointiroolilla ei muuteta muiden viranomaisten lakiin perustuvia tehtäviä tai toimivaltuuksia eikä luoda Huoltovarmuuskeskukselle muiden viranomaisten toimia yhteensovittavaa roolia.

Materiaalinen varautuminen

Ministeriön mukaan varmuusvarastointi on yksi huoltovarmuuskeskuksen keskeisistä tehtävistä. Hallituksen esityksessä varmuusvarastojen perustaminen, hallinnointi ja käyttöönotto on kirjattu selkeästi. Edelleen on tärkeää, että tarvittaessa toiminta on riittävän nopeaa ja joustavaa, minkä lakiluonnosesitys mahdollistaa.

Lääkehuoltoa koskeva päätöksenteko

Maa- ja metsätalousministeriö katsoo, että eläinlääkkeiden ja eläinten lääkitseminen ei käy ilmi lakiluonnoksessa. Samalla ministeriö toteaa, että eläinlääkkeet sisältyvät lääkkeisiin. Eläinlääkkeiden osalta saatavuuden turvaaminen kuuluu sosiaali- ja terveydenhuollon vastuulle, kun niiden käyttö puolestaan maa- ja

metsätalousministeriölle. Ministeriö huomauttaa, että eläinlääkintähuolto on riippuvainen myös erilaisista suojavarusteista ja lääkinnällisistä laitteista ja tarvikkeista, joiden saatavuuden turvaaminen on varmistettava niitä koskevassa päätöksenteossa. Tarkoituksena olisi varmistaa se, että varmuusvarastoitavien lääkkeiden mukaan lukien eläinlääkkeet, lääkinnällisten laitteiden, henkilösuojainten ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä eläinten lääkitsemisessä käytettävien tavaroiden hankintoja, käyttöönottoa ja jakelua koskevissa päätöksissä olisi huomioitu riittävästi näiden tuotteiden hankintaan, varastointiin ja jakeluun tarvittava erityisasiantuntemus ja niitä koskevasta sektorilainsäädännöstä tulevat erityiset vaatimukset ja toimiluvat.

Vesihuollon varautuminen

Eduskuntakäsittelyssä parhaillaan olevan vesihuoltolain muutos tarkentaa voimassa olevaa lainsäädäntöä vesihuoltolaitosten velvollisuudesta varautua poikkeamiin ja häiriötilanteisiin. Lakimuutoksella myös tarkennetaan voimassa olevaa säännöstä häiriöistä ilmoittamisen osalta ja lain valvovan viranomaisen Etelä-Savon ELY-keskuksen tehtävää ylläpitää vesihuollon tilannekuvaa. ELY-keskus on myös CER- ja NIS2-direktiivien mukaisten vesihuoltolaitosten valvova viranomainen ja poikkeamailmoitusten vastaanottaja. Etenkin tilannekuvan ylläpitämisessä ja poikkeamailmoitusten pyynnöissä tulee viranomaisten jakaa tietoa ja välttää päällekkäisiä toimeksiantoja, jotta toimijoiden suuntaan viranomaistoiminta on selkeää.

Turvavarastolain muuttaminen

Maa- ja metsätalousministeriö kannattaa turvavarastolain muuttamista samanaikaisesti huoltovarmuuslain uudistuksen kanssa, sillä se liittyy huoltovarmuustoimintaan ja hallituksen esittämään lakiuudistukseen oleellisesti.